

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ НА ОСВІТНЮ ТА НАУКОВУ СФЕРУ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Жукова А.

*PhD за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»,
викладач кафедри іноземних мов та військового перекладу
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, Україна*

Військове вторгнення Росії в Україну призвело до численних жертв і значних руйнувань, суттєво змінивши систему освіти. Повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією проти України 24 лютого 2022 року, спричинила значні руйнування та пошкодження інфраструктури та громадських будівель, змусила багатьох людей покинути свої домівки, забрала життя невинних людей та змінила освітній процес. Система освіти України опинилася перед новими реаліями, а органи управління освітою зіткнулися з безпрецедентними викликами. Усі навчальні заклади країни адаптуються до нових обставин. Вчителі долучилися до Збройних сил України та територіальної оборони, продовжуючи навчати учнів навіть з лінії фронту. Навчальні заклади перетворилися на хаби допомоги населенню та військовим, а учасники освітнього процесу також працюють волонтерами. Усі учасники освітнього процесу, як і решта населення України, зазнали значних психологічних травм, що створює серйозні виклики для збереження якості освіти. В умовах воєнного стану освітній процес зазнав суттєвих змін. Тому на даному етапі важливо зосередити увагу на вивченні освіти в Україні в умовах воєнного стану, зокрема, на унікальних аспектах педагогічної діяльності в цих складних умовах. Метою нашої доповіді є вивчення особливостей педагогічної діяльності у воєнний час. Методологічний підхід до вивчення даного питання ґрунтується на якісному поєднанні теоретичних і діагностичних методів дослідження. Для виявлення теоретичних підходів до визначення особливостей педагогічної діяльності в умовах воєнного стану використано такі методи, як аналіз, синтез, інтерпретація, узагальнення та абстрагування. Діагностичні методи дослідження, зокрема анкетування, використовувалися для з'ясування думок, досвіду та бачення вчителів щодо освітнього процесу та педагогічної діяльності в умовах війни в Україні.

Загалом було опитано 100 викладачів закладів вищої освіти. Слід зазначити, що опитування планувалося та проводилося під час активних бойових дій на території України, в умовах ускладненого освітнього процесу та переміщення значної частини населення країни, а тому має низку обмежень. З огляду на це, дослідження спрямоване не стільки на вивчення всіх проблем освітянської спільноти, скільки на узагальнення та розуміння розмаїття досвіду, думок і почуттів педагогів в умовах воєнного стану. Крім того, варто відзначити обмежену кількість респондентів, які взяли участь у дослідженні – це люди, які перебували у відносній безпеці під час опитування, мали час і ресурси для аналізу власного життєвого досвіду, а також доступ до інтернету та девайсів.

Отримані результати свідчать про те, що викладання в умовах воєнного часу є складним процесом, який потребує значного фінансового, правового, наукового та методичного забезпечення. Всі учасники освітнього процесу постійно перебувають під впливом різних травматичних подій і потребують психологічної підтримки під час навчання та викладання у вищих навчальних закладах. Опитування визначило ключові пріоритети: створення психологічних служб, які б допомагали студентам і викладачам справлятися з впливом травматичних подій на психічний розвиток; системна робота з підтримки студентів, які пропустили значну частину навчання і мають прогалини в знаннях; підвищення мотивації викладачів і збільшення державної фінансової підтримки.

Відповідно до Закону України «Про освіту», педагогічна діяльність трактується як інтелектуальна, творча діяльність педагогічного (науково-педагогічного) працівника або самозайнятої особи у сфері формальної та/або неформальної освіти, спрямована на навчання, виховання і розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей. Здійснюючи педагогічну діяльність у воєнний час, важливо розставити пріоритети у виконанні освітніх завдань таким чином, щоб освітній процес був максимально комфортним для учнів та вчителів.

Функціонування системи освіти України в умовах воєнного стану характеризується поглибленим розвитком інноваційних форм організації освітнього процесу, нових методів навчання, ефективних педагогічних та інформаційних технологій (Бирко, 2022). Крім того, доцільно звертати увагу не в першу чергу на академічні успіхи студентів, а на їх підтримку та нормалізацію психічного стану. Не слід забувати і про психологічний стан викладачів, організувати спеціальні тренінги, вебінари, консультації з психологами, які б допомагали вчителям справлятися зі стресом, професійними труднощами, вигоранням тощо. Також надзвичайно

важливим є вивчення та узагальнення потреб освітянської спільноти з урахуванням різного досвіду життя та роботи в умовах воєнного стану (Донченко, 2022).

У сучасних умовах вивчення специфіки освіти в умовах воєнного часу є пріоритетним напрямом наукових досліджень. Вивчення цього питання дає змогу вдосконалити освітній процес, стабілізувати його, налагодити ефективну взаємодію між усіма його учасниками, гарантувати безперервну та доступну освіту для всіх учнів. Серед актуальних освітніх питань в умовах воєнного стану найбільш важливими є такі:

- організація психологічної та методичної підтримки викладачів;
- підтримка всіх суб'єктів освітнього процесу у складних ситуаціях;
- ефективна організація освітнього процесу в складних умовах;
- налагодження зв'язків та підтримка педагогічного партнерства закладу освіти з органами місцевого самоврядування;
- надання різних видів психолого-педагогічної підтримки учасникам освітнього процесу, зокрема, приділяючи увагу мотивації, креативності, безпековим компетенціям, а також збалансуванню вимог до учнів з об'єктивною реальністю.

Перспективи подальших досліджень пов'язуємо з проведенням масштабних кількісних досліджень, спрямованих на вивчення досвіду та узагальнення потреб освітньої спільноти з урахуванням різного досвіду проживання в умовах воєнного стану: зміна місця проживання (в іншому місті України, за кордоном), перебування в місцях активних бойових дій, в місцях відносної безпеки. Важливим є вивчення потреб викладачів та студентів щодо їхніх матеріально-технічних проблем, а також необхідних інструментів, методичного та програмного забезпечення для освітнього процесу в цілому, надання психологічної підтримки студентам та викладачам.

Вивчення особливостей педагогічної діяльності в умовах війни дає підстави стверджувати, що педагогічна діяльність в таких умовах є складним процесом, який залежить від ситуації в країні, а викладачів є вразливим суб'єктом освітнього процесу, який потребує всебічної підтримки з боку держави. Вивчення думок працівників освіти та їхньої діяльності в умовах воєнного стану дозволило виявити низку питань, які потребують швидкого системного вирішення, зокрема: створення психологічної служби для допомоги учням різних рівнів та вчителям у подоланні впливу травматичних подій на психічний розвиток; налагодження системної роботи з учнями, які пропустили значну частину навчання, мають прогалини в результатах навчання та потребують адресної науково-методичної підтримки; підвищення мотивації педагогічних працівників.

Література:

1. Бельська, Н. А., Мельник, М. Ю. (2022). Дослідження життєстійкості учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 2(85), 98-106. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2022-2\(85\)-98-106](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2022-2(85)-98-106)
2. Бирко, Н. М., Богомол, Н. Д., Гречановська, О. В., Райтаровська, І. В. и Прокоф'єва, О. А. (2022). Професійна поведінка педагога в умовах воєнного стану в Україні. *Перспективи та інновації науки*, 12 (17), 46–54.
3. Булик, І. Л. (2022). Проблемні питання дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні*, 52–55.
4. Верголяс, М.М., Верголяс, О.В. и Брантова, О.В. (2023). Освіта і наука України в умовах воєнного стану. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти*, 3, 201–208.
5. Войціх, І. В. и Полевик, О. В. (2022). Психолого-педагогічна та емоційна підтримка студентів в умовах воєнного стану. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*, 6 (354), 117–123.
6. Гнатюк, О. В. (2022). Дистанційна освіта в умовах воєнного стану. *Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми: X Міжнародна науково-практична інтернет-конференція*, 1–3.
7. Голубенко, Т., Діордіца, І. та Сіра, Л. (2022). Особливості психолого-педагогічної адаптації здобувачів вищої освіти до освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Наукові інновації та передові технології*, 6 (8), 112–123.
8. Губанова, Т. О. (2023). Функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи. *Київський часопис права*, (3), 23–31.
9. Данилевський, В., Чепурна, Н. (2022). Особливості освітньої діяльності у воєнний час. *Педагогічний вісник*, (1–2), 2–5.
10. Донченко, О. С., Пшенична, Н. С. и Семеняко, Ю. Б. (2022). Особливості організації освітнього процесу у закладі вищої освіти в умовах воєнного стану. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*, 2, 113–121. DOI: <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2022-1-2-113-121>.